

ОСНОВНІ МЕТОДИ РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ФОЛЬКЛОРНИМ АНСАМБЛЕМ

Формування гармонійно розвиненої особистості розглядається українською державою останнім часом як одне з найважливіших завдань. У розв'язанні цієї проблеми неocenенна роль належить загальноосвітній школі, що піднімається сьогодні на вищий щабель свого розвитку.

Сфера освіти покликана задовільняти зростаючі запити молодого покоління, забезпечувати необхідні можливості для самостійної художньої творчості молоді, формувати високі естетичні смаки. У виконанні цього завдання важливу роль повинна відіграти художня народна творчість, зокрема пісенна. Зрозуміло, що любов до народної творчості сама по собі не приходить. Вчителям необхідно заохочувати дітей цим видом діяльності, надавати можливість їм більше спілкуватися з народною музикою.

В програмах з музики для загальноосвітньої школи народна пісня представлена значною кількістю зразків, що дає змогу учням глибше знайомитися з фольклорними зразками всіх регіонів України. Але це недостатньо, оскільки одна година уроку музики в тиждень не може створити умов для більш ґрунтового їх засвоєння і сприйняття. І тому велику роль у пропаганді народної творчості в загальноосвітній школі може відіграти дитячий фольклорний ансамбль. Адже він – це така форма розвитку естетичних здібностей дітей і розширення їх художнього світогляду, яка сприятиме і доповнюватиме розвиток знань в учнів не лише в музичній сфері, але й у історичній, мовознавчій, й народознавчій в цілому.

Мета статті – запропонувати систему організаційних форм і методів роботи з дитячим фольклорним ансамблем з орієнтацією його на регіональний репертуар.

Дитячий фольклорний ансамбль – це своєрідна модель універсального колективу, в якому роль керівника-організатора незаперечна. Тому через недостатню кількість спеціалістів у цій сфері естетичного виховання, дитячі фольклорні колективи поки що несміливо входять у шкільну практику.

У процесі керування фольклорним колективом постає проблема професійної підготовки його керівника. Керівник дитячого фольклорного ансамблю мусить добре знати традиції, вітчизняний фольклор та фольклор інших народів, а його музична освіта буде позитивним фактором, який сприятиме становленню та постійному зростанню самотнього та високохудожнього колективу. Керівник-організатор також повинен ґрунтовно вивчити етнографічні аспекти традиційної народної культури у своїй місцевості. Знання місцевих обрядів, народнопісенної творчості та етнографічної атрибутики дасть можливість сформувати фольклорний колектив на правильних етнографічних засадах, зробить його самотнім представником народної культури регіону.

Перед тим, як приступити до організації колективу, керівнику необхідно ознайомитися з основними працями відомих українських фольклористів-музикознавців: Ф.Колесси [7], К.Квітки [6], О.Дея [4], В.Гошовського [2], А.Правдюка [8], С.Грици [3], А.Іваницького [5], М.Гордійчука [1]. Це значно поглибить розуміння фольклорно-етнографічного процесу взагалі та музично-словесних зразків зокрема.

Багато цікавого і корисного в галузі музичного фольклору можна знайти на сторінках журналів "Народна творчість та етнографія", "Українська культура", "Музика", "Мистецтво та освіта", які необхідно використовувати в своїй роботі як матеріал, що відображає найбільш актуальні питання сучасної фольклористики.

Організація колективу, як правило, розпочинається із підбору учасників (їхня кількість не повинна перевищувати 30 чоловік). Крім того, треба звернути увагу на те, щоби була в основному однакова кількість хлопчиків і дівчаток. Цей організаційний момент є важливим для відтворення різних ігрових сцен. Учасниками колективу можуть бути діти, які мають відмінні музично-слухові дані, а також діти, які не мають відповідних музичних даних, проте проявляють себе яскравими здібностями до художнього слова. У такому випадку ці діти можуть пропагувати зі сцени кращі зразки дитячого словесного фольклору: приказки, загадки, казки, легенди та ін.

Отже, робота з дитячим фольклорним ансамблем розпочинається з уважного вивчення даних кожної дитини.

На наступному етапі керівник проводить вступні бесіди з учасниками дитячого фольклорного ансамблю, у яких порушує питання значення і ролі народної творчості на сучасному етапі, знайомить учнів з локальними та інонаціональними традиціями, розповідає про відомі фольклорні колективи країни. Разом з учасниками колективу керівник визначає маршрут фольклорної експедиції в рідному місті чи селі. Спільно вони розшукують і знайомляться з людьми старшого покоління – цікавими

інформаторами місцевих традицій. Спілкування дітей з живими носіями фольклору дає стільки незабутніх вражень, стільки знань про звичаї, побут, народну культуру села, яких не замінять ні розповіді, ні лекції, ні кінофільми.

Під час таких експедицій нагромаджується велика кількість фольклорно-етнографічного матеріалу: записаних зразків як усної, так і музичної народної творчості, народних танців, зібрання багатой етнографічної атрибутики. Цей матеріал стане основою організації шкільного етнографічного кутка-музею, експонати якого будуть добрим посібником для вивчення багатьох шкільних дисциплін: мови, літератури, історії, музики, образотворчого мистецтва.

Після проведення необхідної організаційної роботи і підбору місцевих фольклорних матеріалів можна приступати до їх розучування.

Скільки ансамблів, точніше, скільки керівників – стільки і методів роботи. Кожен керівник по своєму уявляє звучання того чи іншого твору у виконанні колективу. Проте є чотири найважливіші методи, які треба використовувати в роботі з дитячими фольклорними ансамблями.

Метод розучування у конкретному середовищі. Керівник-організатор разом з учасниками іде на так звані "хати", де у первозданному варіанті зберігаються народні перлини у пам'яті людей старшого покоління. Там вивчаються виконавські традиції і прийоми сільських аматорів, їхні жести, манера, поведінка під час співу, танцю тощо.

Спочатку діти навчаються, пізніше беруть участь разом із старшими людьми в процесі виконання і, нарешті міняються місцями: під їхнім наглядом виконують підготовлені твори. Якщо дістануть схвалення, то основна робота вважається завершеною.

Щоби діти у достатній мірі могли збагнути і перейняти весь виконавсько-творчий процес, спілкування з одними і тими ж інформаторами повинно відбуватися 5-7 разів.

Метод розучування фольклорного матеріалу "з голосу керівника" – один із найважливіших у роботі з дитячим фольклорним ансамблем. Цей метод, на відміну від попереднього, повинен бути детально підготовлений і проаналізований керівником, особливо при відтворенні місцевого традиційного фольклору.

Вивчення пісні треба розпочинати кількаразовим демонструванням. Керівник від початку до кінця проспівує її, дотримуючись у манері* відповідної місцевої традиції. У цій процедурі головне завдання полягає у тому, щоби діти сприйняли характер пісні, її зміст і настрій, манеру виконання в цілому. Лише тоді можна приступати до детальнішого розучування пісні по фразах і куплетах, пам'ятаючи при цьому, що в роботі з фольклорним колективом особливу увагу потрібно надавати елементам творчості та імпровізації.

В практиці роботи з дитячим фольклорним ансамблем метод розучування "з голосу" є найбільш доступний дітям. У ньому закладені великі можливості живого безпосереднього спілкування керівника з дітьми.

Метод розучування з фонограми повинен використовуватися учасниками дитячого фольклорного ансамблю старшого шкільного віку, маючи відповідний досвід співу в ансамблі. Керівник ансамблю повинен детально проаналізувати і вивчити фонограму. Процес засвоєння фонограми він проводить у декілька етапів, кожен з яких розкриває один з елементів виконавського стилю (маємо на увазі засвоєння мелодичного руху, взяття дихання, діалектне вимовляння словесного тексту). Зрозуміло, що для учасників засвоєння великого об'єму матеріалу є пагубним і не доцільним в роботі з фонограмою.

При цьому дуже важливо, щоби співаки володіли певними особливостями мовного та музичного діалекту, виконавською манерою, котра з покоління в покоління передається в даній місцевості. Чим краще буде збережена місцева традиційна виконавська манера, тим самобутнішим буде колектив.

Метод розучування фольклорного матеріалу "з нот" застосовується у тих випадках, коли дитячий фольклорний ансамбль складається з учасників, які відвідують дитячі музичні школи, а бо в роботі ансамблю самостійно досягнуто певних успіхів у вивченні нотної грамоти.

У процесуальному плані даний метод відповідний традиційному розучуванню музичного матеріалу з нот, як це робиться в музичних та загальноосвітніх школах на уроках музики. Такий метод дає можливість ефективніше засвоювати фольклорний матеріал: учасники ознайомлюються з графічними позначками стильових особливостей фіксування народної музики. Пропонований метод рекомендується для застосування тільки тоді, коли керівник має практичні навички у розшифруванні фольклорного матеріалу за новою методикою, яка полягає в точному (фотографічному) перенесенні на папір фонографічного матеріалу. Це дасть можливість повністю

* манера народного співу – це комплекс вокально-виконавських засобів, прийомів, які складаються під впливом традицій даного регіону.

зберегти стилеві особливості фольклорного твору, оскільки поверхове відтворення фольклорного зразка з нот нівелює саму його природу і не рекомендується у практичній роботі.

Отже, дитячий фольклорний ансамбль сприяє згуртуванню всього учнівського шкільного колективу, оскільки в ньому беруть участь учні різних класів. При злагодженій систематичній роботі ансамбль швидко перетвориться в центр музичної культури у школі, стане активним пропагандистом народної творчості та вагомою підставою для національного виховання підростаючого покоління.

Література

1. Гордійчук М. Фольклор і фольклористика. – К.: Муз. Україна, 1979.
2. Гошовський В. У истоков народной музыки славян. – М.: Сов. композитор, 1971.
3. Грица С. Фольклор у просторі та часі. Вибрані статті. – Тернопіль: Астон, 2000.
4. Дей О., Грица С. Принцип класифікації і наукового видання української словесно-музичної творчості на сучасному етапі. – К.: Наук. думка, 1967.
5. Іваницький А. Українська народна музична творчість. Посібник для вищих та середніх навчальних закладів. – К.: Муз. Україна, 1990.
6. Квітка К. Избранные труды в двух томах. – М.: Сов. композитор, 1973.
7. Колесса Ф. Ритміка українських народних пісень // Колесса Ф.М. Музикознавчі праці / Підгот до друку С.Й. Грица. – К.: Наук. думка, 1970.
8. Правдюк О. Методика записування музичного фольклору. – К.: Муз. Україна, 1981.

Світлана Копилова
наук. керівник – доц. І.П. Гринчук

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У МУЗИЧНО-РИТМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Мистецтво, як специфічна художня форма відтворення та зображення реального і духовного світів людини, створює багатогранну цілісну картину образу світу. При цьому, завдяки своєму синтетичному впливові, необхідності співучасті в художній творчості в будь-яких її формах, у суб'єкта виховується здатність "проживати" знання, отже, "оживляти" процес пізнання, створюється міцне підґрунтя для виявлення й розвитку не тільки художніх, а й інших здібностей, для розкриття творчого потенціалу.

При правильній організації художнє виховання охоплює всі сфери психіки людини, саме тому його можна розглядати як найбільш ефективний шлях формування духовної особистості. Визначенню місця і ролі художньої творчості у сучасному соціумі присвячено чимало праць, серед дослідників: Б.Брилін, О.Гавеля, В.Дряпіка, І.Зязюн, О.Комаровська, Г.Локарева, Л.Масол, Н.Миропольська, Г.Падалка, І.Петрова, А.Обертинська, О.Олексюк, О.Оніщенко, В.Панченко, О.Рудницька, О.Сухомлинська, І.Юдкін.

Процес формування творчої особистості сучасного школяра відбувається в значно трансформованій соціокультурній ситуації, яка несе як сприятливі фактори (доступ до широкого художньо-інформативного поля), так і негативні (масовий вплив різномірної інформації, часто з елементами "артризованого" насильства, жорстокості тощо).

Все це зумовлює нові концептуальні засади художньої освіти школярів, закладені в Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України [7]. У ній суттєве оновлення змісту художньої освіти пов'язується з естетизацією соціально-педагогічного середовища, з докорінною зміною традиційних поглядів на художньо-естетичне виховання як цілісну духовно-світоглядну модель, що має запроваджуватись у контексті багаторівневої діалогової педагогічної взаємодії.

У дослідженнях, присвячених художньо-естетичному вихованню школярів у позаурочний час [9], підкреслюється, що актуальним питанням у сфері художньо-естетичного виховання є формування дитини як активного творця художнього простору, повноправним членом якого вона виступає. Необмежені можливості для цього має саме позаурочна діяльність школяра [8], в якій він бере участь на засадах добровільного вибору та рівноправного спілкування з іншими дітьми та дорослими. Але її організація в школі, зокрема, уроки, факультативні заняття, гурткова робота із предметів "Хореографія", "Ритміка", також потребує нових підходів до визначення змісту та переосмислення традиційних форм.

Зупинимося детальніше на одному із компонентів музично-естетичного виховання, а саме: музично-ритмічній діяльності школярів, яка закладена, зокрема, в Державному стандарті [3] як мистецько-синтетична змістова лінія "Хореографічне мистецтво". Опановуючи її зміст, учні повинні оволодіти знаннями про хореографію як вид мистецтва, її роль у житті людини, про види танцю на основі осмислення зв'язку музики, танцювальної пластики, сценографії. Обов'язковою вимогою є оволодіння знаннями про національні особливості українського народного танцю. Згідно державних